

Hanna Godlewska-Majkowska

Potencjał inwestycyjny obszarów wiejskich Polski

Dwudziesty pierwszy wiek to czas intensywnych przepływów kapitałowych w skali globalnej, i poszukiwania nowych rynków dla inwestycji, realizowanych w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Z uwagi na kurczenie się przestrzeni otwartej w miastach, coraz większego znaczenia na rynku BIZ będą nabierać obszary wiejskie.

Ich wielofunkcyjny rozwój stwarza możliwości przyciągnięcia różnego rodzaju inwestycji, zarówno produkcyjnych, jak i usługowych.

Celem opracowania jest określenie potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich Polski oraz jego głównych uwarunkowań. Wnioski staną się podstawą rekomendacji dla innych obszarów wiejskich Europy środkowowschodniej, szczególnie krajów członkowskich Unii Europejskiej. W opracowaniu podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania:

1. Co decyduje o potencjale inwestycyjnym obszarów wiejskich?
2. Jak określić wielkość potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich?
3. W jaki sposób instytucje zarządzające regionami administracyjnymi mogą zarządzać efektywnie potencjałem inwestycyjnym obszarów wiejskich?

Metodyczną podstawą analizy są wskaźniki potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej, opracowane w Instytucie

Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej pod kierunkiem prof. dr hab. Hanny Godlewskiej-Majkowskiej w latach 2002-2011. Z uwagi na dostępność opracowanie bazuje na danych za 2009 rok.

Istota i komponenty potencjału inwestycyjnego

Potencjał inwestycyjny to pojęcie budzące szereg kontrowersji, mylone często z atrakcyjnością inwestycyjną, konkurencyjnością i innymi podobnymi wyrażeniami. Słowo potencjał kojarzy się z siłami, zasobami różnego rodzaju, drzejącymi w człowieku, regionie, czy państwie. Niektórzy mówią o analogii do sprężyny, która uwolniona od blokady wykonuje pracę, dostarczając energii. W przypadku rynku inwestycyjnego najbardziej odpowiednim skojarzeniem jest ogół nagromadzonych na danym obszarze zasobów, które są istotne z punktu widzenia potrzeb inwestora. Chodzi tu szczególnie o zasoby czynników produkcji, jak i zasoby nie zawsze mierzalne, ale istotne dla przebiegu zjawisk gospodarczych.

Takim elementem może być bliskie położenie względem centrów społeczno-gospodarczych czy granicy państwowej. Jest to zasób przyrodniczy, ale w odróżnieniu np. od surowców mineralnych nie jest do końca wymierny. Potencjał inwestycyjny to nie tylko zasoby czynników produkcji, ale także popyt możliwy do zrealizowania w danym miejscu, który

może dotyczyć zarówno dóbr konsumpcyjnych, jak i inwestycyjnych.

Potencjał inwestycyjny to pojęcie silnie zależne od potrzeb inwestora, a tym samym sposobu pojmowania użyteczności danego miejsca. Ponieważ postęp naukowo-techniczny zmienia wielkość i strukturę produkcji, potencjał inwestycyjny podlega przewartościowaniu stosownie do wartości zasobów. Wszystko to czyni pomiar potencjału inwestycyjnego zadaniem niezmiernie trudnym, aczkolwiek niezbędnym do dokonania wstępnej oceny oferowanych terenów inwestycyjnych. Każda lokalizacja wiąże się bowiem z określoną sferą wpływów, np. wyznaczoną dostępnością komunikacyjną.

Na potencjał inwestycyjny składają się podstawowe komponenty, takie jak:

- zasoby naturalne,
- kapitał ludzki,
- kapitał społeczny,
- infrastruktura techniczna,
- infrastruktura społeczna,
- potencjał finansowy,
- potencjał rynkowy.

Lista nie wyczerpuje wszystkich możliwych komponentów, jednak pozwala na dokonanie uogólnień, potrzebnych do oceny atrakcyjności poszczególnych regionów i ofert terenów inwestycyjnych. Wymienione komponenty mają swoje odzwierciedlenie w konstrukcji wskaźników potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej, w oparciu o wskaźniki PAI1_GN (dla całości gospodarki lokalnej), PAI1_C (przemysłu przetwórczego), PAI1_I (turystyki i gastronomii) oraz PAI1_M (nowoczesnych usług).

Do pomiaru potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich można wykorzystać wyniki badań nad potencjalną atrakcyjnością inwestycyjną gmin dla gospodarki narodowej, przemysłu przetwórczego, turystyki i gastronomii oraz nowoczesnych usług, ale po raz pierwszy prowadzoną w podziale na obszary wiejskie, miejskie i wiejsko-miejskie. W oparciu o analizę

rozmieszczenia atrakcyjnych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich będzie można określić, w których regionach następuje ich największa koncentracja, a następnie jakie czynniki powodują koncentrację lub rozproszenie tego typu jednostek.

Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin z uwzględnieniem czynnika urbanizacji

Atrakcyjność inwestycyjna regionów to pojęcie, które możemy utożsamiać z możliwościami zaspokojenia oczekiwań inwestorów, dokonujących inwestycji w danym regionie. Mogą to być zarówno inwestycje typu *brownfield*, jak i *greenfield*. Z uwagi na to, że satysfakcję inwestora można rozpatrywać z punktu widzenia walorów lokalizacyjnych danego miejsca, jak i oczekiwanych efektów dokonanej inwestycji, proponujemy rozróżnienie atrakcyjności inwestycyjnej na potencjalną atrakcyjność inwestycyjną oraz rzeczywistą atrakcyjność inwestycyjną. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna jest to zespół regionalnych walorów lokalizacyjnych, które mają wpływ na osiągnięcie celów inwestora (np. w postaci kształtowania się kosztów prowadzonej działalności gospodarczej, przychodów ze sprzedaży, rentowności netto oraz konkurencyjności danej inwestycji). Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna jest to zdolność regionu do wykreowania satysfakcji klienta – inwestora i wywołania absorpcji kapitału finansowego i rzeczowego w formie inwestycji. Można ją mierzyć za pomocą efektywności poniesionych nakładów kapitału finansowego, rzeczowego, ludzkiego i przyrodniczego²⁾.

Konstrukcja wskaźników potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej (PAI) nawiązuje do wiodących walorów lokalizacyjnych, które w odniesieniu do konkretnego rodzaju działalności mogą zmienić się w źródło przewag konkurencyjnych inwestora, dzięki niskim kosztom prowadzenia

działalności gospodarczej, korzystnym warunkom zaopatrzenia w czynniki produkcji, czy dogodnemu położeniu względem rynków zbytu. Wskaźniki potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej mają na celu sprowadzenie do wspólnego mianownika różnych cech specyficznych dla danego miejsca, które wywierają wpływ na funkcjonowanie firm w danym miejscu.

Wskaźniki potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej (PAI) są obliczone w dwóch wariantach. Pierwszy z nich jest oparty na pięciu podstawowych mikroklimatach: zasobów pracy, infrastruktury technicznej, infrastruktury społecznej, rynku zbytu oraz administracji. W odniesieniu do poszczególnych sekcji stosujemy dodatkowe mikroklimaty, nawiązujące do specyfiki danego rodzaju działalności. Taki charakter ma mikroklimat walorów przyrodniczych, zastosowany do obliczenia wskaźnika potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla sekcji *hotelarstwo i gastronomia*.

W celu wykorzystania możliwie szerokiego zestawu zmiennych diagnostycznych, do oceny potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej regionów szczebla wojewódzkiego stosujemy wskaźnik w wersji rozszerzonej (PAI2). Jest on oparty na znacznie szerszym zestawie cech diagnostycznych (PAI2). Ma zastosowanie w analizach atrakcyjności i konkurencyjności regionów szczebla wojewódzkiego. Jest to szczególnie cenne w analizach regionów szczebla NUTS 2 w perspektywie europejskiej. Reprezentuje on liczniejsze spektrum mikroklimatów, gdyż składa się z analogicznych mikroklimatów co PAI1, dodatkowo uzupełnionych o mikroklimaty innowacyjności i społeczny (kapitału społecznego), a czasem o mikroklimaty branżowe (np. walorów przyrodniczych, infrastruktury handlu). Łącznie na wskaźnik PAI 2 GN składają się 73 cechy wyjściowe.

Obliczeń dokonano w oparciu o metodę wagowo-korelacyjną, która umożliwia

wyznaczenie wag zmiennych pseudo jednocechowych w oparciu o cechy rozkładu statystycznego. Przyjęta metoda pozwala na zminimalizowanie wpływu subiektywnej oceny autora na wyniki końcowe, przy jednoczesnym uwzględnieniu niejednakowego wpływu poszczególnych zmiennych na wielkość wskaźnika końcowego. Odpowiada to w większym stopniu rzeczywistości, niż w przypadku pominięcia rang poszczególnych zmiennych cząstkowych.

W metodzie wagowo-korelacyjnej tak zastosowanej wyklucza się ujemną korelację pomiędzy agregatem a wskaźnikiem końcowym. Dopuszczalne jest pozostawienie skorelowanych ze sobą zmiennych, pod warunkiem zastosowania mnożnika ułamkowego, pozwalającego na sprowadzenie zestawu skorelowanych nadmiernie ze sobą zmiennych do jednego subagregatu. W doborze zmiennych zwracamy uwagę na uniknięcie nadreprezentatywności cech diagnostycznych, odnoszących się do wybranego kontekstu waloru lokalizacyjnego. Z tego względu na etapie tworzenia subagregatów dopuszczamy stosowanie przeliczników ułamkowych, po to by nie dopuścić do merytorycznego „rozregulowania” zbioru wyjściowego. Eliminacji podlegają także zmienne o nadmiernie asymetrycznym rozkładzie statystycznym, zbyt małej zmienności, lub oparte na niewiarygodnych danych źródłowych.

Warto podkreślić, że do waloryzacji potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych sekcji używa się zmodyfikowanych baz danych. Modyfikacja polega na usunięciu cech nieistotnych dla danego rodzaju działalności oraz na wprowadzeniu nowych, nawiązujących do czynników lokalizacji ważnych dla danej działalności. Zaletą tego wskaźnika jest konstrukcja umożliwiająca pełną porównywalność ocen atrakcyjności inwestycyjnej na wszystkich szczeblach podziału statycznego kraju. Wadą jest na-

tomia ograniczenie zestawu zmiennych diagnostycznych, z uwagi na konieczność ich dostępności dla wszystkich szczebli podziału statystycznego kraju. Mimo tych trudności, w wyniku ewaluacji wskaźników i włączenia do miary syntetycznej wskaźnika administracyjnego w wersji podstawowej, wskaźnik ten opiera się łącznie na 43 zmiennych diagnostycznych, co wydaje się wystarczająco szerokim fundamentem porównań.

W 2011 r. do pomiaru atrakcyjności inwestycyjnej wg wskaźnika PAI1_GN użyto następujących mikroklimatów i ich komponentów:

Mikroklimat zasoby pracy:

- odsetek ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- wskaźnik aktywności zawodowej mierzony liczbą osób pracujących w przeliczeniu na 100 os. w wieku produkcyjnym,
- saldo migracji stałej wewnętrznej na 1000 mieszkańców,
- saldo migracji zagranicznej na 1000 mieszkańców,
- ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym.

Mikroklimat infrastruktura techniczna:

- udział % ludności obsługiwanej przez wodociąg,
- udział % mieszkań z podłączeniem do gazociągu,
- udział % ludności obsługiwanej przez kanalizację,
- gęstość sieci wodociągowej w km na 100 km²,
- gęstość sieci gazociągowej w km na 100 km²,
- gęstość sieci kanalizacyjnej w km na 100 km².

Mikroklimat infrastruktura społeczna:

- praktyki lekarskie na wsi i w mieście na 100 tys. mieszkańców,
- liczba zakładów opieki zdrowotnej ogółem na 100 tys. mieszkańców,

- liczba aptek na 100 tys. mieszkańców,
- powierzchnia użytkowa mieszkań *per capita*,
- liczba komputerów podłączonych do internetu do ogółu komputerów w szkołach podstawowych,
- liczba komputerów podłączonych do internetu do ogółu komputerów w gimnazjach,
- liczba uczniów na komputer w szkołach podstawowych,
- liczba uczniów na komputer w gimnazjach,
- księgozbiór na 1000 mieszkańców,
- wypożyczenie księgozbioru na zewnątrz na 1000 mieszkańców,
- liczba widzów w kinach stałych na 100 mieszkańców,
- kubatura nowych budynków mieszkalnych na 100 mieszkańców,
- liczba zwiedzających muzea z oddziałami na 1000 mieszkańców.

Mikroklimat rynkowy:

- gęstość zaludnienia km²,
- dochody budżetów gmin z podatku PIT na mieszkańca,
- dochody budżetów gmin z podatku CIT na tysiąc pracujących,
- udział wpływów z podatku rolnego w dochodach podatkowych.

Mikroklimat administracyjny:

- powierzchnia objęta planem zagospodarowania przestrzennego odniesiona do powierzchni gminy,
- środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł na 1 mieszkańca,
- dochody własne bez podatków na wydatki bieżące na administrację,
- wydatki majątkowe ogółem w przeliczeniu na wydatki bieżące ogółem,
- wydatki na transport i łączność na jednego mieszkańca,
- wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska na jednego mieszkańca,
- wydatki na gospodarkę mieszkaniową na jednego mieszkańca,

- wydatki na oświatę i wychowanie na jednego mieszkańca,
- wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na jednego mieszkańca,
- wydatki na ochronę zdrowia na jednego mieszkańca,
- wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej na jednego mieszkańca,
- wydatki na kulturę fizyczną i sport na jednego mieszkańca,
- wydatki na administrację publiczną na jednego mieszkańca,
- wydatki na turystykę na jednego mieszkańca,
- wydatki na bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową.

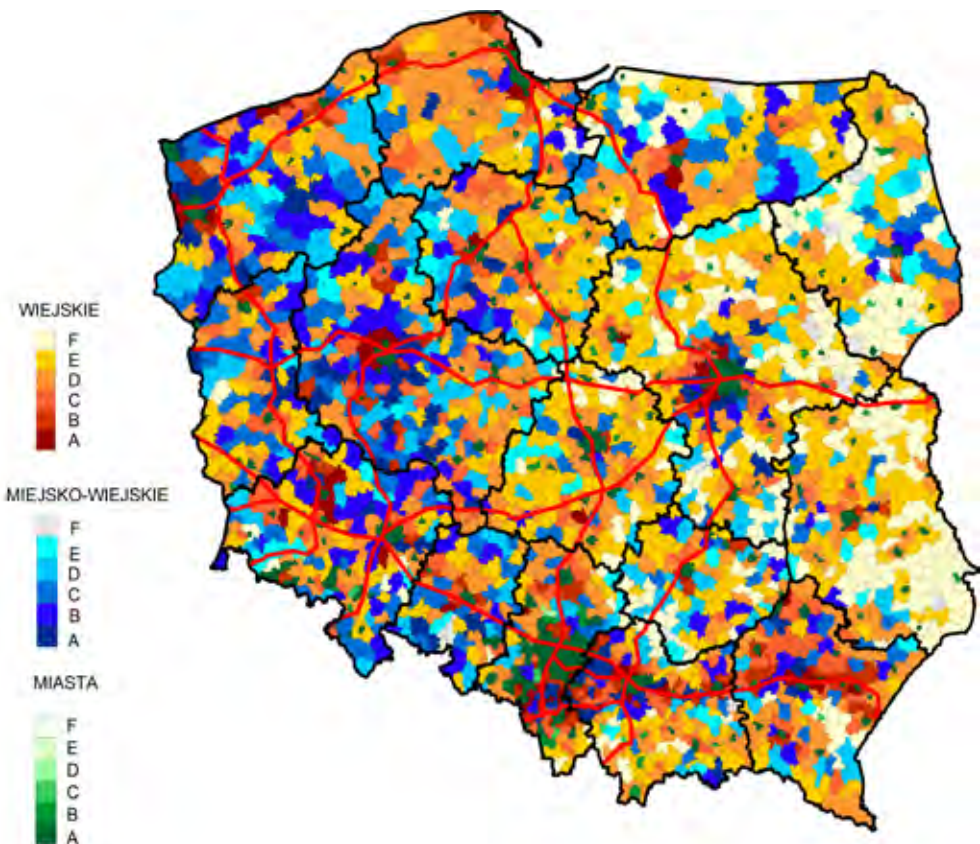
Na podstawie tak przygotowanego wskaźnika dokonano podziału wszystkich

gmin w Polsce na klasy A, B, C (bardzo atrakcyjne, atrakcyjne, dość atrakcyjne), oraz D, E i F (mało atrakcyjne, nieatrakcyjne, bardzo nieatrakcyjne).

Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna obszarów wiejskich – ujęcie lokalne

W celu określenia potencjału inwestycyjnego poszczególnych obszarów wiejskich rozpatrywanych na poziomie lokalnym, czyli gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, przeprowadzono analizy przestrzenne w oparciu o specjalnie przygotowane autorskie kartogramy w trzech skalach przestrzennych: oddzielnej dla każdej kategorii gmin, czyli gmin wiejskich (zbiór 1), gmin miejsko-wiejskich (zbiór 2), i gmin miejskich (zbiór 3). Na to nałożono rozmieszczenie dróg krajowych, co zaprezentowano na rysunku 1.

Rysunek 1 Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin w Polsce wg wskaźnika PAI1_GN w podziale na gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

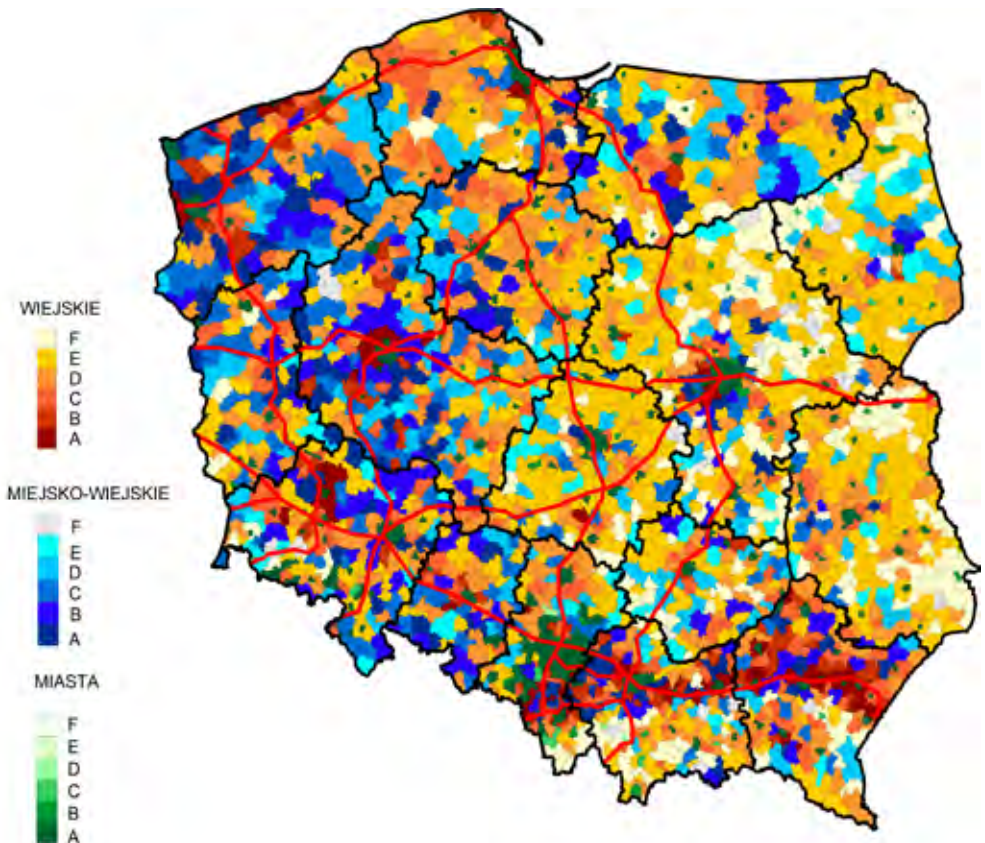
Jak wynika z rysunku 1, gminy miejskie, posiadające w znakomitej większości najwyższą klasę atrakcyjności inwestycyjnej, stanowią zarazem miejsca oddziałujące na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i tym samym potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich. Znajdujemy bowiem liczne przykłady gmin wiejskich o najwyższej atrakcyjności w pobliżu dużych miast, np. pasy otaczające Poznań od zachodu przez północ po wschód, Warszawę na południowy zachód (Michałowice, Nadarzyn), ale i mniejsze, np. Osielko koło Bydgoszczy, Morawica koło Kielc, Świlcza koła Rzeszowa, Stawiguda koło Olsztyna i Słupno koło Płocka. Widoczne jest przy tym, że im jest większe miasto, tym dalej sięga pierścień gmin wiejskich o wysokich klasach atrakcyjności.

Druga kategoria gmin wiejskich o dużym potencjale to gminy o bardzo do-

brym położeniu komunikacyjnym. Należy wśród nich szczególnie wymienić gminy wiejskie leżące wzdłuż lub w bliskim sąsiedztwie drogi łączącej Kraków z Przemyślem. Brak drugiej równie wyrazistej koncentracji przestrzennej gmin o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej, nasuwa wniosek o istotnym wpływie na potencjał inwestycyjny Podkarpacia układów zaludnienia typu rolniczego, opartego na rozdrobnieniu agrarnym, co poskutkowało dużą gęstością zaludnienia, ale i znacznym nagromadzeniem infrastruktury tak technicznej, jak i społecznej.

Następna kategoria atrakcyjnych gmin wiejskich to gminy o cennych i wykorzystywanych zasobach surowcowych. Należą do nich gminy Lubin i Rudna (górnictwo miedzi), Puchaczów (górnictwo węgla brunatnego), Warta Bolesławiecka (wydobycie wapieni i produkcja

Rysunek 2 Ocena mikroklimatu infrastruktury technicznej, jako składowej wskaźnika PAII_GN w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

cementu). Nie brakuje także atrakcyjnych obszarów wiejskich o cennych walorach turystycznych, co przekłada się na ogólną wysoką atrakcyjność inwestycyjną (np. Ustronie Morskie, Mielno i Rewal).

Do podobnych wniosków prowadzi analiza rozmieszczenia najbardziej atrakcyjnych gmin miejsko-wiejskich. One również koncentrują się w pobliżu dużych miast, są jednak widoczne pewne różnice. Pierwsza z nich to koncentracja przestrzenna tego typu gmin w Polsce zachodniej, zwłaszcza w Wielkopolsce, na Dolnym Śląsku i na Pomorzu Zachodnim. Ma to związek z czynnikiem historycznym, w postaci łatwiejszej procedury nadania praw miejskich ośrodkom przekraczającym 2000 mieszkańców w dawnym zaborze niemieckim. Do dzisiaj jest to widoczne, gdyż w dawnym zaborze rosyjskim i austriackim gminy miejsko-wiejskie są znacznie rzadziej rozmieszczone. Ich wysoka atrakcyjność ma związek z industrializacją w oparciu o miejscowe surowce, często pochodzenia rolnego, np. Wolsztyn, Nowy Tomyśl, Jarocin. Gminy miejsko-wiejskie zwykle stanowią węzły komunikacyjne o charakterze lokalnym, co podnosi ich walory lokalizacyjne.

Na ogólną ocenę atrakcyjności inwestycyjnej wszystkich gmin w Polsce w największym stopniu wpłynęły oceny mikroklimatu infrastruktury technicznej (waga = 0,965, co oznacza, że w 93 proc. ten czynnik warunkuje atrakcyjność inwestycyjną). Ważnym czynnikiem jest także atrakcyjność rynkowa (waga = 0,86). Pozostałe czynniki otrzymały wagi niższe: zasoby pracy 0,52, infrastruktury społecznej 0,37 i administracji 0,26. Warto zatem sprawdzić, w jaki sposób czynniki te wpływały na potencjał inwestycyjny obszarów wiejskich (rysunek 2).

Na podstawie analizy rozmieszczenia gmin wiejskich, które otrzymały najwyższą ocenę za mikroklimat infrastruktury technicznej, można stwierdzić, iż szczególnie duży potencjał inwestycyjny mają

gminy położone w północnej części Podkarpacia, wzdłuż drogi łączącej Kraków z Przemyślem. Analiza rysunku 2 pozwala także zauważyć znaczny determinizm historyczny zagospodarowania infrastrukturalnego, gdyż wyraźna jest przewaga Polski zachodniej, w tym szczególnie gmin miejsko-wiejskich, nad obszarami wiejskimi Polski wschodniej. Razi przy tym bardzo mały potencjał infrastruktury technicznej na obszarach, przez które przechodzą drogi krajowe. Szczególnie można to zauważyć wzdłuż drogi krajowej nr 7 w województwie mazowieckim.

Drugim kluczowym dla potencjału inwestycyjnego czynnikiem jest rynek zbytu (rysunek 3). Jak wynika z rysunku 3, również w odniesieniu do rynku zbytu widoczna jest charakterystyczna dla polskiej przestrzeni przewaga części zachodniej nad wschodnią. Gminy miejsko-wiejskie i wiejskie szczególnie wokół Poznania i Warszawy tworzą obszar o wysokiej atrakcyjności rynkowej. Zwraca uwagę rozległy pas wzdłuż magistrali Kraków-Przemyśl, co dowodzi istotnego znaczenia infrastruktury dla potencjału inwestycyjnego.

Analiza przestrzennego zróżnicowania ocen mikroklimatu infrastruktury społecznej (rysunek 4) dostarcza bardzo ciekawych wniosków. Rozwinęła się silnie w dużych miastach, szczególnie w Warszawie, Wrocławiu, Poznaniu i Trójmieście. Łatwo można to skojarzyć z rozwojem centrów handlowych i handlowo-usługowych w strefach podmiejskich dużych miast. Zwraca uwagę bardzo liczna koncentracja wysoko ocenionych pod względem infrastruktury społecznej gmin wiejskich, jak i miejsko-wiejskich wokół Białegostoku. Ten przykład uwiadcza bardzo duży wpływ potencjału wywołanego bliskością granicy państwa. Województwo podlaskie pozbawione jest dostępu do dróg rangi krajowej, jednak liczne rejony korzystają z sąsiedztwa dróg mniejszej rangi, ale obsługujących

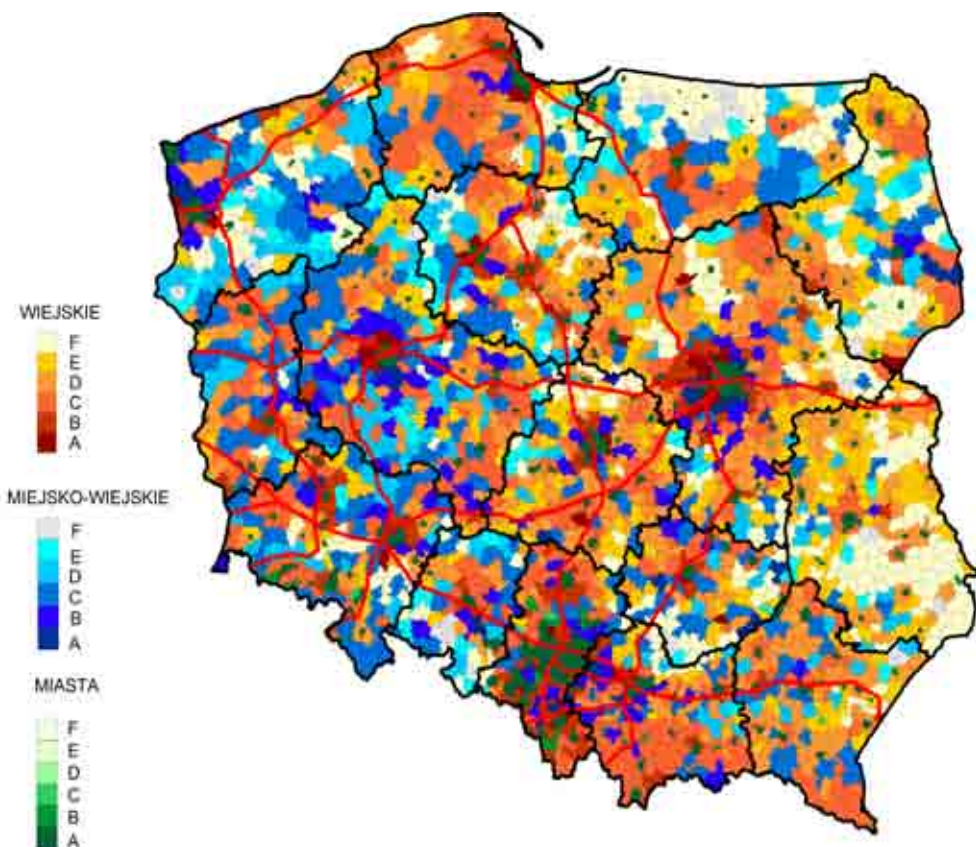
ruch graniczny. Dotyczy to np. gmin: Terespol, Sokółka, Białowieża i Narewka. Zjawisko to ma silny związek z rynkiem zbytu wywołanym różnicą cen usług dla ludności. Stąd pod tym względem wyróżniają się gminy nie tylko z przejściami dla samochodów, ale także przejściami dla pieszych.

Dla potencjału inwestycyjnego duże znaczenie może mieć czynnik ludzki. Wprawdzie w mikroklimacie zasobów pracy korelacja kształtuje się na dość niskim poziomie, to jednak nie możemy zapomnieć, że społeczności lokalne występują w roli producentów, konsumentów i przedsiębiorców. Stąd czynnik ludzki powinien zostać uwzględniony w badaniach potencjału inwestycyjnego.

W oparciu o mikroklimat zasobów pracy możemy stwierdzić, że najbardziej atrakcyjne pod tym względem są obszary

wiejskie Polski zachodniej, oraz obszary podmiejskie dużych aglomeracji (rysunek 5). Widoczna jest przy tym silna odmienność obszarów wiejskich Podlasia i Lubelszczyzny, gdzie w wyniku długotrwałej depopulacji mamy do czynienia z wyjątkowo niską atrakcyjnością inwestycyjną wg tego kryterium. Widzimy również w demografii silny determinizm historyczny, gdyż nadal utrzymuje się przewaga Polski zachodniej i północno-wschodniej, odmłodzonej po II wojnie światowej w wyniku wyżu demograficznego kompensacyjnego oraz selektywności migracji, podczas gdy na terenie Polski centralnej i wschodniej utrwały się negatywne tendencje, prowadzące do deformacji struktury demograficznej. Wyjątkiem są tylko wielkie miasta odmładzane dzięki migracyjnemu napływowi ludności do stref podmiejskich. Warszawa należy do cen-

Rysunek 3 Ocena mikroklimatu rynku zbytu, jako składowej wskaźnika PAII_GN

Źródło: opracowanie własne.

trów najsilniej oddziałujących na aktywność zawodową i migrację ludności.

W pomiarze wskaźnika końcowego niewielkie znaczenia miał mikroklimat administracyjny, jednak jego zróżnicowanie przestrzenne ma istotne znaczenie, z punktu widzenia możliwości sformułowania wniosków dotyczących przewidywanych zmian na mapie gospodarczej Polski (rysunek 6).

Zważywszy na konstrukcję tego wskaźnika, w którym uwzględniono nie tylko różne kategorie wydatków budżetowych na mieszkańca, ale i absorpcję środków pozabudżetowych i regulacje dotyczące miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, to można spodziewać się poprawy atrakcyjności inwestycyjnej nie tylko regionów najbogatszych (Warszawa, aglomeracja katowicka, Poznań i inne), ale także regionów słabiej rozwiniętych:

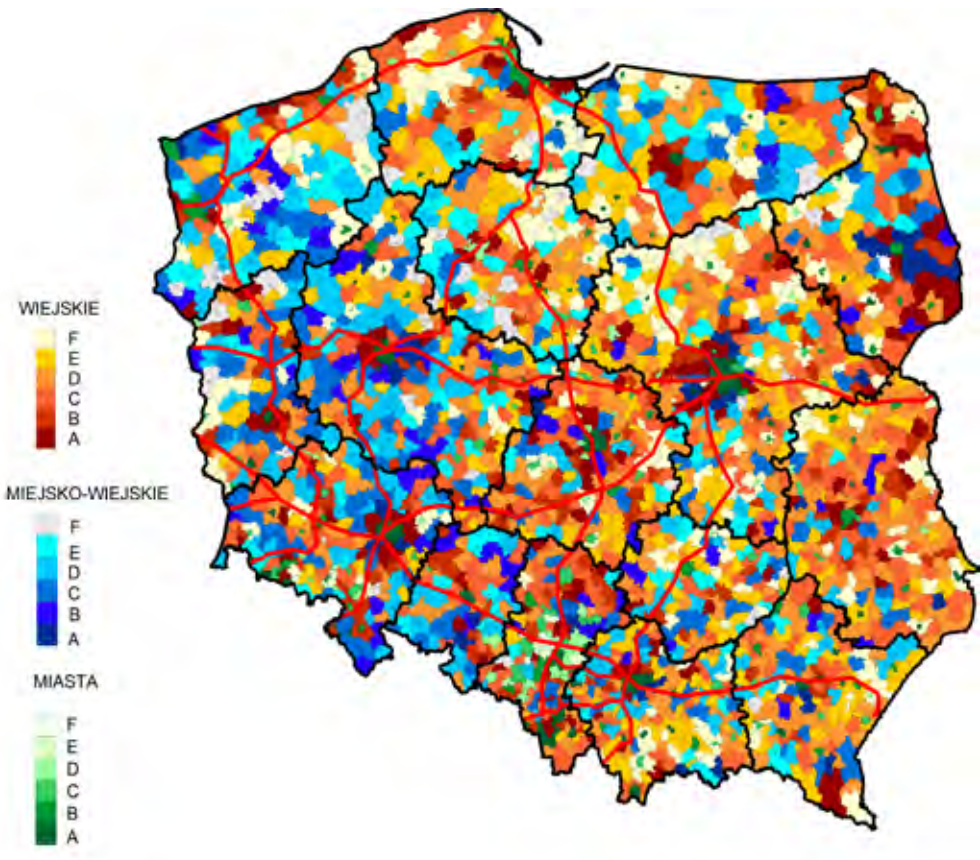
Lubelszczyzny, Kurpiów, Podkarpacia i Małopolski.

Przedstawione elementy składające się na wskaźnik potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej mogą zostać uzupełnione o mikroklimaty, które tworzyły inne wskaźniki z grupy PAII_X. Do takich elementów należą mikroklimat przyrodniczy, wykorzystywany w pomiarze atrakcyjności inwestycyjnej dla turystyki i gastronomii, jak również infrastruktury handlu, wchodzący w skład wskaźnika potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla handlu i napraw.

Potencjał europejskich obszarów wiejskich na przykładzie polskich podregionów

Rozważania prowadzone na poziomie gmin pokazały silny związek potencjału inwestycyjnego z procesami urbanizacji,

Rysunek 4 Ocena mikroklimatu infrastruktury społecznej, jako składowej wskaźnika PAII_GN

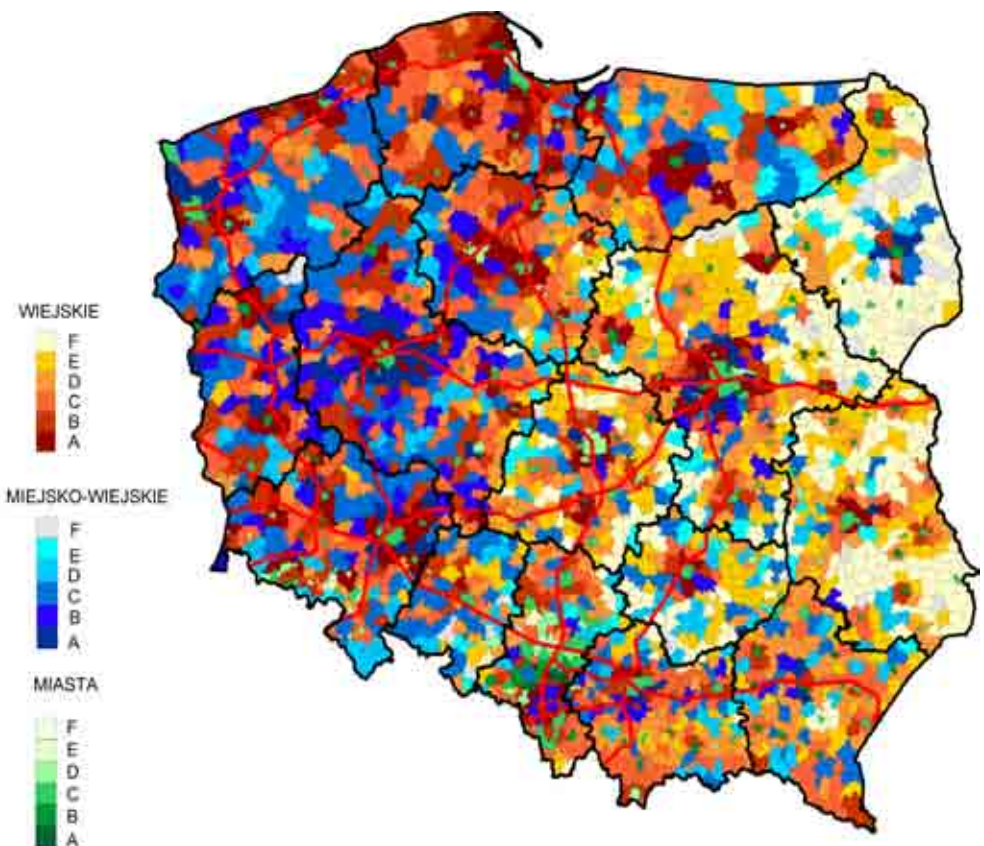
zarówno odbywającymi się na obszarach miejskich, jak i w strefach podmiejskich. Procesy te są silnie uzależnione od bazy ekonomicznej miast, ich położenia komunikacyjnego, a także ciągłości przestrzeni europejskiej. Powstaje pytanie, na ile te obserwacje mogą być przydatne do badań nad potencjałem inwestycyjnym obszarów wiejskich innych państw europejskich, w tym szczególnie członków Unii Europejskiej.

W oparciu o przeprowadzony pomiar potencjalnej atrakcyjności dla gospodarki regionalnej (PAI1_GN), analiza porównawcza regionów przeważająco wiejskich, przeważająco miejskich i pośrednich, umożliwia przeprowadzenie pomiaru potencjału inwestycyjnego oraz uchwycenie czynników kształtujących jego wielkość. Zgodnie z typologią OECD, jednostki administracyjne o gęstości nieprzekraczającej 150 osób na km², to obszary wiejskie,

podczas gdy pozostałe to jednostki miejskie. Ponadto bierze się pod uwagę udział procentowy ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (określonych uprzednio w oparciu o statystyki gminne). Gdy więcej niż połowa mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne, wiejskie, wówczas mamy do czynienia z regionem przeważająco wiejskim. Jeśli ten udział kształtuje się na poziomie 15-50 proc., to klasyfikuje się go jako pośredni, a jeśli mniej niż 15 proc. – to jako przeważająco miejski.

Pierwotna klasyfikacja może ulec zmianie pod wpływem dużych miast w regionie. Są możliwe dwie korekty. Pierwsza to zmiana klasyfikacji regionu z przeważająco wiejskiego w pośredni, jeśli w regionie istnieje miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys., która stanowi co najmniej 25 proc. populacji tego regionu. Druga opcja polega na zmianie klasyfika-

Rysunek 5 Ocena mikroklimatu zasobów pracy, jako składowej wskaźnika PAI1_GN

Źródło: opracowanie własne.

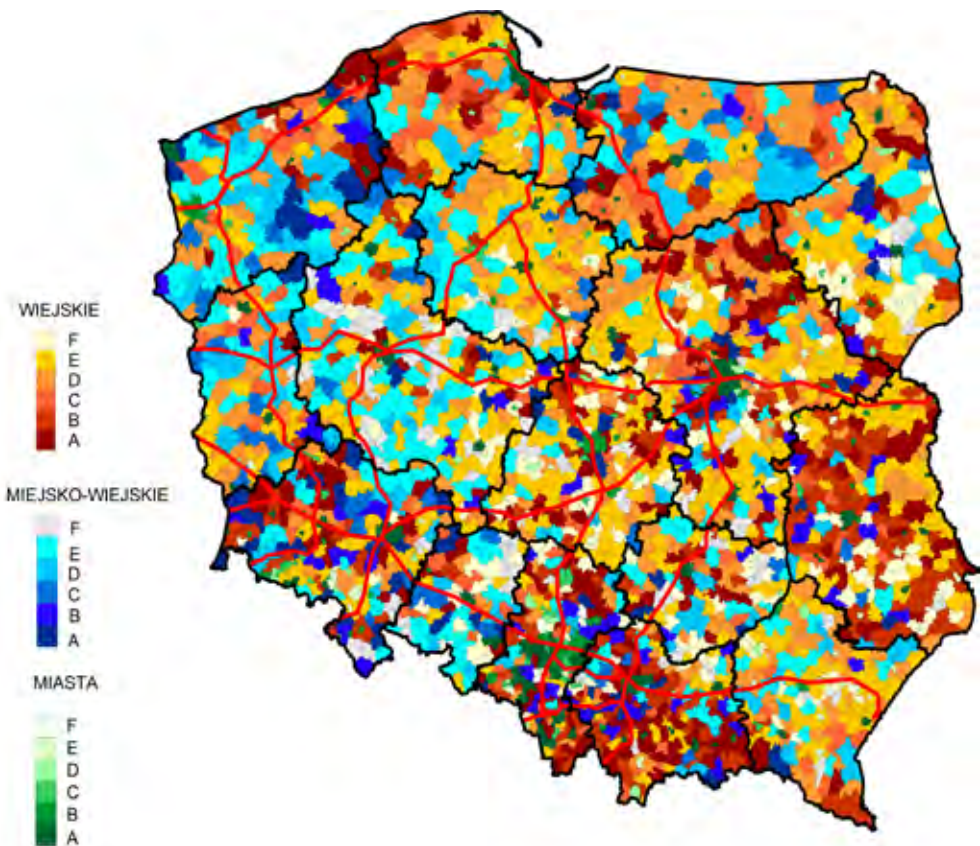
cji regionu pośredniego w przeważająco miejski, jeśli miasto ma ponad pół miliona mieszkańców, i co stanowi ponad 25 proc. całkowitej liczby ludności tego regionu.

Obszary wiejskie można także wyznaczyć na podstawie klasyfikacji opracowanej w UE przez przedstawicieli DG Agri, Eurostatu, JRC i DG Regio, na podstawie typologii OECD. Zgodnie z obecnym stanem prac nad nową klasyfikacją proponuje się podział regionów na trzy typy, z tym, że podstawą ich wyznaczania nie są gminy, lecz podstawowe jednostki powierzchniowe tzw. *gridy*, o kształcie kwadratu o boku długości 1 km. Obszar miejski to *gridy* o zaludnieniu przekraczającym 300 osób/km², a minimalna liczba ludności obszaru stworzonego przez zgrupowanie danego *gridu* wraz z ośmioma sąsiadującymi – musi przekroczyć 5 tys.

osób. Jeśli nie jest spełniony co najmniej jeden z tych warunków, wówczas mamy do czynienia z obszarem wiejskim.

Następnie w oparciu o kryterium udziału ludności *gridów* wiejskich określa się ostateczną klasyfikację. Jeśli udział ludności mieszkającej na terenie *gridów* wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NUTS 3 przekracza 50 proc., wówczas mamy do czynienia z podregionem przeważająco wiejskim. Gdy odsetek ten jest na poziomie 20-50 proc., to podregion jest klasyfikowany jako pośredni. Jeśli zaś nie osiąga 20 proc., wówczas jest to podregion przeważająco miejski (PM). Ponadto umożliwiono zmianę typu podregionu w zależności od wielkości miast zlokalizowanych w danym regionie. Jeśli w podregionie znajduje się miasto liczące powyżej 200 tys. ludności, stanowiącej przynajmniej 25 proc. populacji podre-

Rysunek 6 Ocena mikroklimatu administracyjnego, jako składowej wskaźnika PAII_GN

Źródło: opracowanie własne.

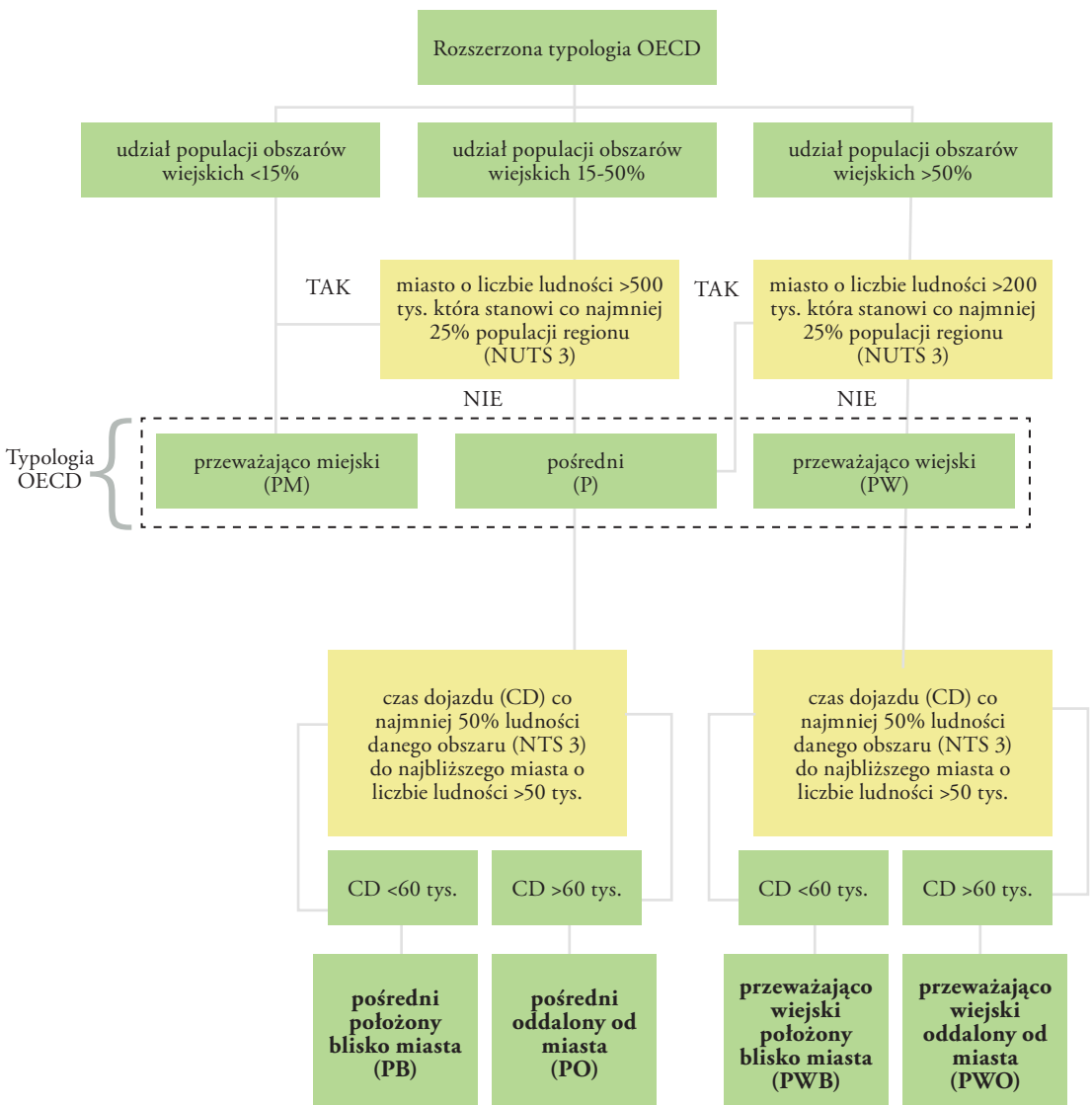
gionu, wówczas podregion przeważająco wiejski (PW) uznaje się za pośredni (P). Natomiast jeśli w podregionie pośrednim mieści się miasto o liczbie ludności przekraczającej 500 tys. mieszkańców, co stanowi co najmniej 25 proc. populacji podregionu, wówczas podregion P uznaje się za przeważająco miejski (PM). Należy dodać, iż możliwości analityczne obszarów wiejskich i ich potencjału inwestycyjnego wzrosną, po dokończeniu prac w Unii Europejskiej nad nową klasyfikacją obszarów wiejskich, w której ma być uwzględniona

kwestia czasu dojazdu 50 proc. ludności do najbliższego miasta (rysunek 7)¹⁶.

Istnieją zatem te same podstawowe typy regionów, jednak różnią się one pod względem:

- zastosowanego układu odniesienia na poziomie lokalnym (OECD – gminy, UE – *gridy*),
- odmienne warunki preselekcji obszarów wiejskich (OECD – gęstość zaludnienia, co najmniej 150 osób na km², Eurostat – powyżej 300 osób na km², dodatkowy warunek Eurostatu – liczba

Rysunek 7 Schemat rozszerzonej typologii regionów wg metodyki EUROSTATU (rozszerzona typologia OECD)

ludności zgrupowania *gridów* – 5000 osób),

- dolnego progu udziału ludności wiejskiej w populacji ogółem w podregionach przeważająco miejskich (20 proc. Eurostat, 15 proc. – OECD).

W niniejszej pracy wykorzystana została klasyfikacja OECD, gdyż jej podstawą są LAU2 czyli gminy, co koresponduje z przyjętą zasadą hierarchizacji w pomiarze potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej. Zgodnie z tą klasyfikacją regiony UE podzielone na przeważająco miejskie, pośrednie i przeważająco wiejskie, tworzą pewien dostrzegalny ład przestrzenny. Otóż regiony przeważająco miejskie tworzą w Europie zachodniej centrum przestrzeni europejskiej, tzw. błękitny banan, który jest zarazem obszarem o największym w Europie potencjale inwestycyjnym (rysunek 8).

Badania urbanizacji gmin w Polsce pokazały, że ma ona zasadniczy wpływ na poziom rozwoju gospodarczego, atrakcyjność inwestycyjną i potencjał inwestycyjny. To samo można zauważyć prowadząc analizę potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej w skali podregionalnej (rysunek 9).

Najbardziej atrakcyjne obszary wiejskie występują w sąsiedztwie podregionów przeważająco miejskich. Zwraca przy tym uwagę fakt, iż właśnie ta kategoria podregionów uzyskała najwyższe oceny potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej. Dotyczy to szczególnie Warszawy, Poznania, Krakowa, Szczecina. Na rysunku 9 widać także, że podregiony przeważająco wiejskie mają największe walory lokalizacyjne (klasa C), jeśli znajdują się w pobliżu podregionów przeważająco miejskich (np. podregion szczeciński sąsiadujący ze Szczecinem, podregion poznański z Poznaniem), względnie, jeśli podregion mieści na swoim terenie miasto będące stolicą regionu. Tak jest w przypadku podregionu przeważająco wiejskiego rzeszowskie-

go. Jeśli jednak obszary wiejskie są położone peryferyjnie względem dużych miast liczących min. 200 tys. mieszkańców, wówczas są one mało atrakcyjne, co przekłada się na niski potencjał inwestycyjny. Widoczne jest także, że rozmieszczenie dróg krajowych ma wpływ na atrakcyjność regionów. Widać to szczególnie przesuwając się ze wschodu na zachód. Podregiony przeważająco rolnicze pozbawione praktycznie dróg krajowych uzyskały najniższe oceny atrakcyjności inwestycyjnej (klasa F), podczas gdy wszystkie podregiony tego typu położone wzdłuż dróg krajowych mają klasy atrakcyjności wyższe. Wyjątkiem od tej reguły jest tylko podregion sieradzki.

Warto przy tym zauważyć, iż kartogramy zrobione z uwzględnieniem obu klasyfikacji obszarów wiejskich wskazują te same prawidłowości. Największa potencjalna atrakcyjność inwestycyjna cechuje regiony przeważająco miejskie, o największym w Polsce poziomie rozwoju gospodarczego (Warszawa, Poznań, aglomeracja górnośląska), po czym atrakcyjność inwestycyjna maleje wraz ze wzrostem odległości od centrów gospodarczych polskiej przestrzeni. Ponadto widać spadek atrakcyjności inwestycyjnej z zachodu na wschód, co ma związek z czynnikiem historycznym oraz położeniem względem europejskich centrów gospodarczych.

Jeśli uwzględnimy fakt, iż w Europie do najbardziej atrakcyjnych regionów zalicza się wielkie miasta, takie jak: aglomeracje londyńską, paryską, region brukselski, Nadrenię–Westfalię, to można postawić wniosek, że w miarę oddalania się od centrów gospodarki narodowej potencjał maleje, stosownie do wzrostu odległości fizycznej i ekonomicznej (koszt pokonywania odległości), tak jak to się dzieje w polskiej przestrzeni. Zależność tę modyfikuje rozmieszczenie okręgów przemysłowych typu surowcowego, które w zależności od etapu restrukturyzacji lub

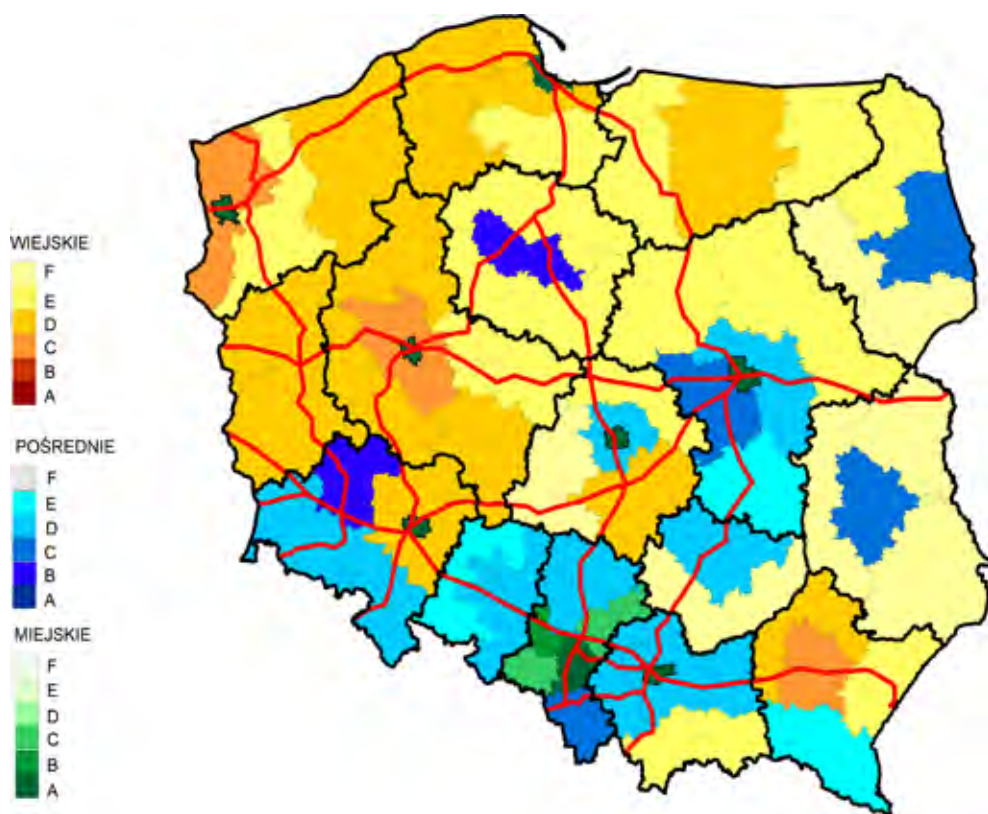
rewitalizacji tworzą popyt na inwestycje, jednocześnie oferując historycznie nagromadzone w nich zasoby. Warto bowiem pamiętać, że regiony tradycyjne, np. oparte na górnictwie węgla, hutnictwie żelaza i stali oraz przemyśle metalowym, maszynowym i chemicznym, poddawane w różnym nasileniu rewitalizacji lub restrukturyzacji, są obecnie regionami dużych szans dla inwestorów. Jest to uzasadnione nie tylko korzyściami aglomeracji, ale także pomocą unijną na ten cel, w ramach wsparcia regionów problemowych.

Zdolność absorpcji dużych inwestycji może zatem opierać się nie tylko na ogólnych uniwersalnych walorach lokalizacyjnych, ale i na wykorzystaniu walorów specyficznych, związanych z zasobami pracy, środowiskiem przyrodniczym lub walorami kulturowymi. Z przebiegu zja-

wisk demograficznych na obszarach wiejskich wynika, że liczne podregiony wiejskie mają pod tym względem bardzo duże walory (rysunek 10).

Dotyczy to w szczególności podregionów położonych w sąsiedztwie podregionów miejskich (wrocławski, poznański, gdański, szczeciński), oraz leszczyński i gorzowski. Może to być podstawą dokonania wstępnej selekcji zbioru potencjalnych lokalizacji rozpatrywanych na poziomie podregionalnym (NUTS 3), w których dostęp do zasobów pracy jest istotnym czynnikiem wpływającym na konkurencyjność inwestycji. Widać przy tym, że potencjał demograficzny obszarów wiejskich jest znacznie większy w Polsce zachodniej i północno-zachodniej niż na południu Polski. Natomiast zbyt małe zasoby pracy są

Rysunek 9 Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna podregionów w Polsce wg wskaźnika PAI1_GN w podziale na podregiony przeważająco miejskie, przeważająco wiejskie i pośrednie w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

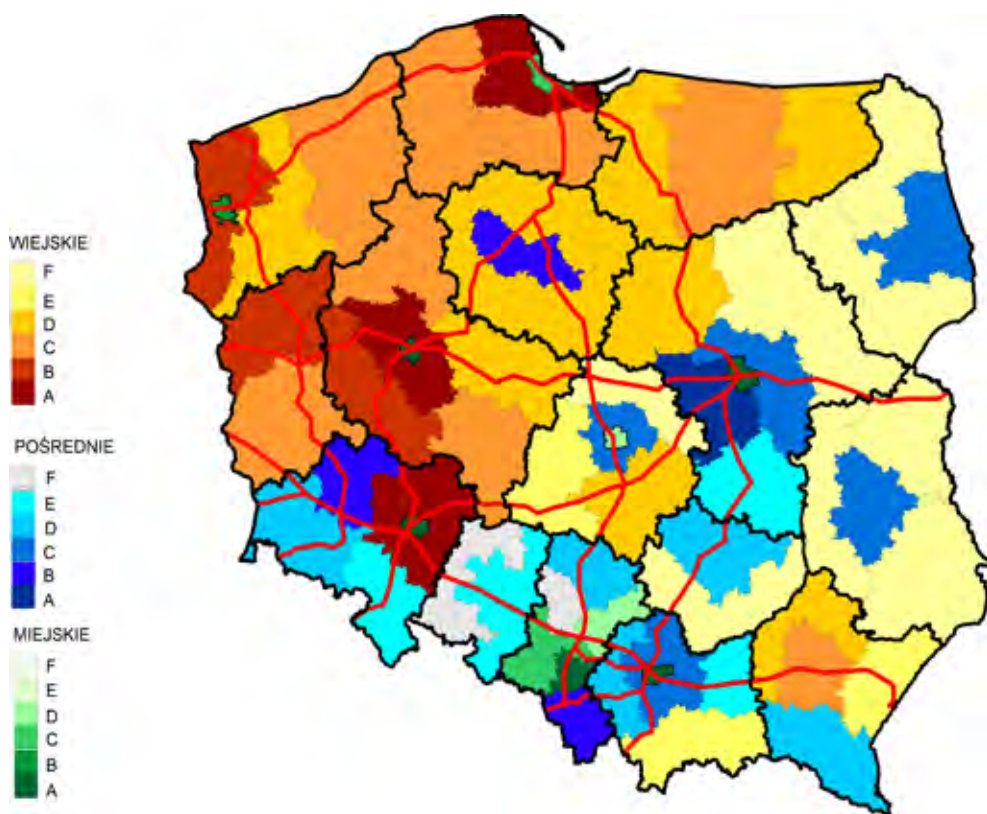
istotną barierą rozwoju inwestycji w Polsce wschodniej, szczególnie w podregionach przeważająco wiejskich Lubelszczyzny, Podlasia, podregionu ostrołęcko-siedleckiego, skierniewickiego i podregionu sandomiersko-jędrzejowskiego.

Identyfikacja tych podregionów pozwala jednocześnie na pewne uogólnienie, dotyczące mechanizmu redukującego potencjał demograficzny obszarów wiejskich. Otóż podregiony te dokumentują barierę w dostępie do zasobów pracy w regionach, które znajdują się pod wpływem przyciągania dużych miast, co skutkuje wieloletnim selektywnym odpływem migracyjnym i deformacją struktury demograficznej (przykładem jest podregion skierniewicki). Regres demograficzny może być także wywołany długotrwałymi migracjami międzyregio-

nalnymi lub międzynarodowymi, wynikającymi z utrzymywania się w długim czasie barier rozwojowych o złożonej genezie i charakterze, co jest typowe dla obszarów peryferyjnie położonych względem centrów gospodarczych (Lubelszczyzna, Podlasie).

Potencjał inwestycyjny obszarów wiejskich jest silnie uwarunkowany historycznie, także w zakresie dostępu do infrastruktury (rysunek 11). Przebieg granic państwowych w przeszłości zostawił swój trwały ślad w zagospodarowaniu infrastrukturalnym, szczególnie na wsiach, z uwagi na wyjątkowo dużą skostniałość struktur przestrzennych wywołaną kapitałochłonnością i długowiecznością infrastruktury. Dlatego Polska zachodnia wyraźnie różni się pod tym względem od Polski wschodniej. Można dostrzec

Rysunek 10 Ocena mikroklimatu zasobów pracy, jako składowej wskaźnika PAII_GN w podziale na podregiony przeważająco miejskie, przeważająco wiejskie i pośrednie w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

również ślady działań o charakterze militarnym z przeszłości i prób aktywizacji (podregiony tarnobrzeski i rzeszowski). Jednocześnie nie jest widoczny w tej skali wpływ regionów miejskich na zagospodarowanie infrastrukturalne.

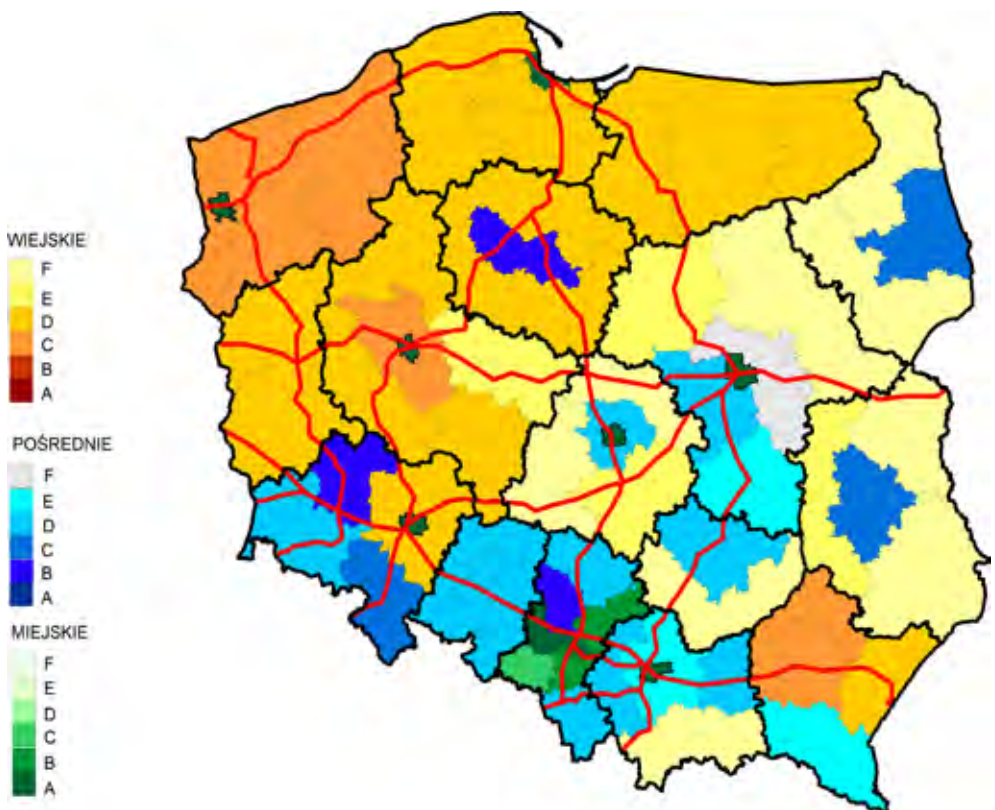
Potencjał taki może opisywać ocena potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla konkretnych sektorów rynkowych lub mikroklimatów, ustalanych odrębnie dla konkretnego rynku. Przykładem pierwszego rozwiązania jest ocena potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla przemysłu mleczarskiego, wyspecjalizowanego w produkcji artykułów rolnych o wysokim indeksie materiałowym. Dzięki studiom sektorowym wiemy, że duży potencjał inwestycyjny charakteryzuje obszary wiejskie Polski północno-wschodniej (rysunek 12). Wskaźnik

sektorowy został obliczony w oparciu o sześć zmiennych opisujących bazę surowcową, w szczególności intensywność, towarowość i produktywność chowu krów oraz organizację dostaw surowców mlecznych.

Drugim sposobem poszukiwania potencjału inwestycyjnego powiązanego ze specyfiką obszarów wiejskich jest identyfikacja rzadkich zasobów. Jest to możliwe dzięki np. waloryzacji potencjalnej atrakcyjności dla turystyki (rysunek 13).

Można zauważyć, iż obszary wiejskie rzadko są na poziomie podregionalnym atrakcyjne dla inwestycji w turystykę. Wyjątkiem w tej dziedzinie są obszary nadmorskie (szczeciński, koszaliński) i górskie (nowosądecki). Najbardziej atrakcyjne są duże miasta z uwagi na istniejące tam atrakcje turystyczne, w tym szczegól-

Rysunek 11 Ocena mikroklimatu infrastruktury technicznej, jako składowej wskaźnika PAI1_GN w podziale na podregiony przeważająco miejskie, przeważająco wiejskie i pośrednie w 2009 roku

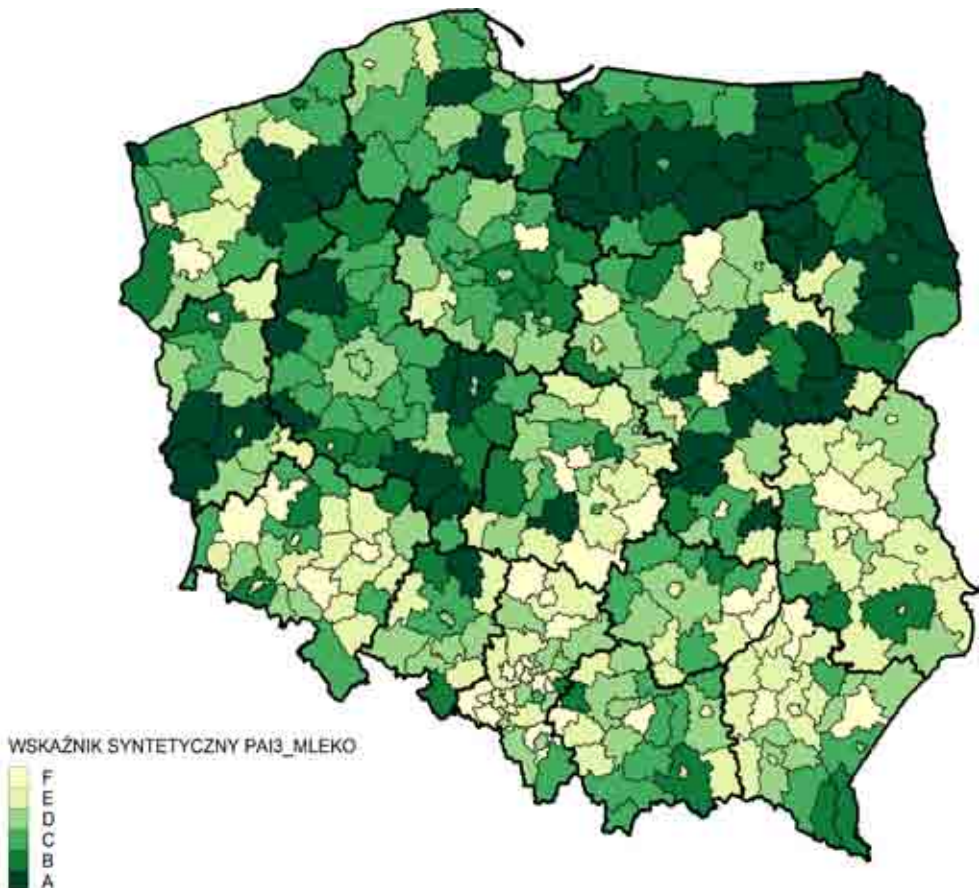
nie Trójmiasto i Szczecin, ale i podregiony górskie (bielski, jeleniogórski). Niemniej jednak obszary przeważająco wiejskie na ogół nie są atrakcyjne (klasa E), co nie musi oznaczać braku walorów przyrodniczych (rysunek 14).

Zasoby przyrodnicze mogą być ważnym elementem potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich. Dotyczy to zwłaszcza regionów nadmorskich, górskich i podgórskich (podregion nowosądecki) i pojeziernych (elcki, olsztyński). Walory tego typu mogą być podstawą rozwoju inwestycji w turystykę, względnie w inne rodzaje biznesu wymagające walorów przyrodniczych. Aby to jednak było możliwe, niezbędne jest wsparcie przedsiębiorczości i ułatwienie inwestycji w oparciu o dobrze działające samorządy.

Potencjał inwestycyjny obszarów wiejskich, jako wyzwanie dla samorządu terytorialnego

Na atrakcyjność inwestycyjną obszarów wiejskich w największym stopniu wpływa obecność dużych miast i ich strefy podmiejskiej. Funkcje ośrodków centralnych miast, duży potencjał ludnościowy i gospodarczy oraz zwykle korzystne położenie geograficzne sprawiają, że są one węzłami komunikacyjnymi i centrami wysyłającymi impulsy prorozwojowe. Potencjał inwestycyjny jest tworzony przez kapitał ludzki, społeczny, zasoby przyrodnicze, infrastrukturę techniczną i społeczną oraz potencjał rynkowy. Na podstawie sumy ocen wszystkich mikroklimatów odnoszących się do takich komponentów (skala od 1 do 6), wyznaczono najpierw potencjał inwestycyjny wszystkich podre-

Rysunek 12 Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna powiatów w Polsce dla inwestycji w przemyśle mleczarskim wg wskaźnika PAI3_MLEKO w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

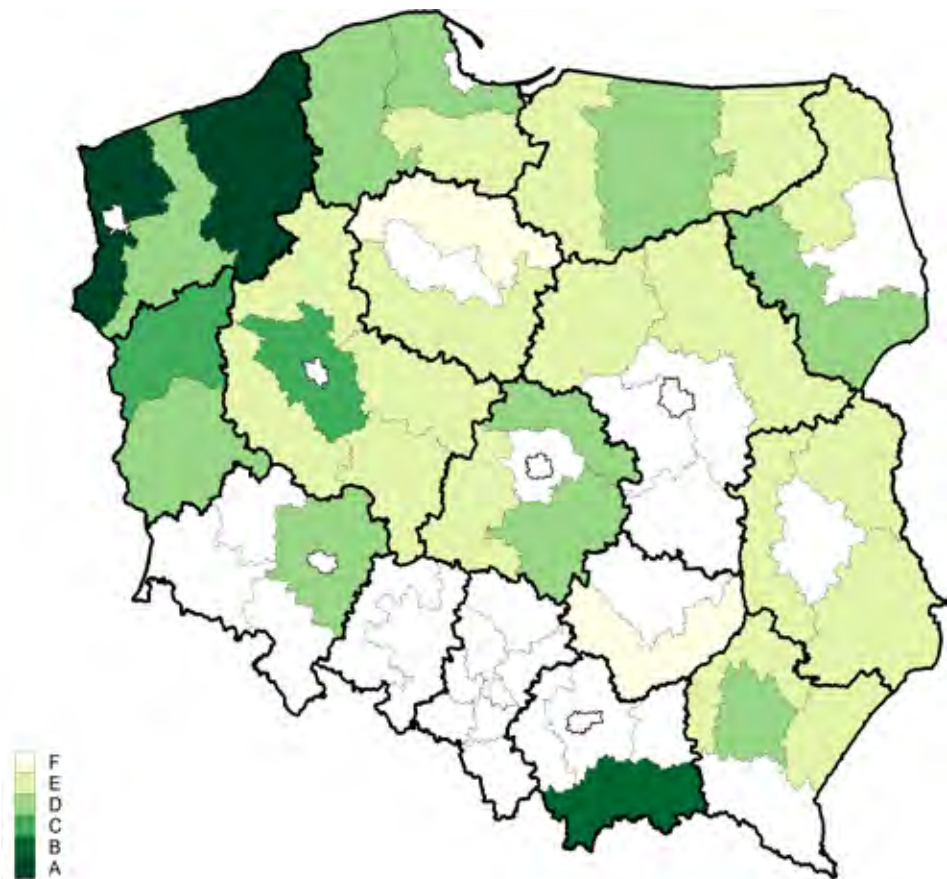
gionów wiejskich, a następnie obliczono łączny potencjał inwestycyjny dla podregionów wiejskich każdego województwa. W oparciu o wyniki można stwierdzić, iż spośród podregionów przeważająco wiejskich w Polsce największy potencjał inwestycyjny mają województwa: wielkopolskie, pomorskie, zachodniopomorskie, podkarpackie (rysunek 15).

Są to pod względem powierzchni duże regiony, nierzadko charakteryzujące się ponadprzeciętną atrakcyjnością inwestycyjną (wielkopolskie, pomorskie), gdzie urbanizacja nie nastąpiła w sposób silnie zaawansowany na całym ich obszarze. Z kolei brak podregionów przeważająco wiejskich spowodował ocenę równą 0 potencjału inwestycyjnego dla województw silnie zurbanizowanych: śląskiego i opolskiego. Mizernym potencjałem charakte-

ryzują się województwa, które mają niską atrakcyjność inwestycyjną podregionów zaklasyfikowanych na podstawie typologii OECD do przeważająco wiejskich (tablica 1). Dotyczy to na przykład podregionu sandomiersko-jędrzejowskiego w woj. świętokrzyskim. Jednak w niektórych przypadkach to kwestia małej liczby zidentyfikowanych podregionów typu PW (np. województwo małopolskie posiada tylko jeden), co rzutuje na ocenę potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich regionu (rysunek 16).

Analiza danych wyraźnie ukazuje, że najwyżej zostały ocenione podregiony, które zgodnie z klasyfikacją Eurostatu są obszarami pośrednimi lub wręcz przeważająco miejskimi. Największym potencjałem inwestycyjnym wśród podregionów przeważająco wiejskich wyróżniają się

Rysunek 13 Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna podregionów w Polsce dla turystyki i gastronomii wg wskaźnika PAI1_I – podregiony przeważająco wiejskie w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

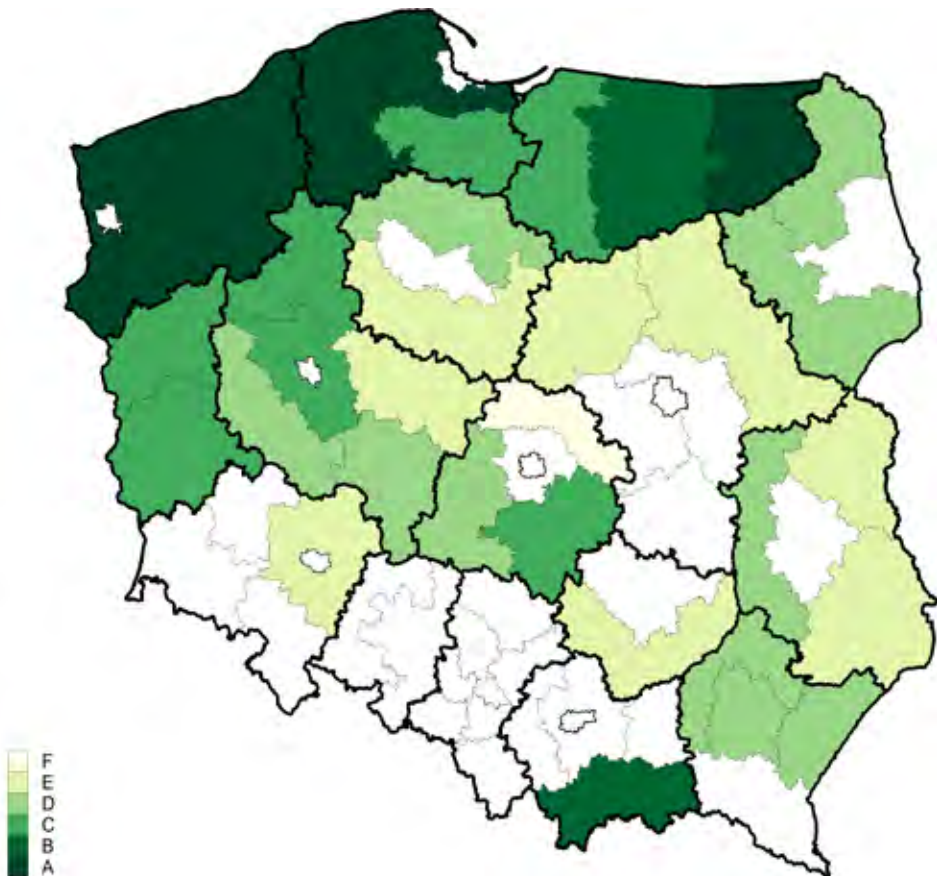
strefy podmiejskie stolic województw: poznańskiego, szczecińskiego, gdańskiego, koszalińskiego, zielonogórskiego, czy wrocławskiego. Ich przewagi konkurencyjne mają często postać dobrych warunków przyrodniczych i dużych zasobów pracy.

Ważnym czynnikiem oddziałującym na możliwość wykorzystania potencjału inwestycyjnego staje się zatem staranne przygotowanie oferty inwestycyjnej, oraz profesjonalna obsługa inwestora. W tej dziedzinie można podkreślić dużą rolę promocji gminy oraz poddawanie terenów inwestycyjnych certyfikacji lub innym pro jakościowym procedurom (np. włączenie danego terenu inwestycyjnego do bazy prowadzonej przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych). Stosunkowo niewielkie znaczenie

dla atrakcyjności inwestycyjnej ma pomoc publiczna. Jej beneficjentami są często przedsiębiorcy w rejonach o dużych walorach lokalizacyjnych i wysokim poziomie rozwoju gospodarczego. Specjalne strefy ekonomiczne oraz projekty dofinansowane z Unii Europejskiej są źródłem dodatkowych korzyści dla inwestorów, natomiast nie są istotnym źródłem pomocy dla obszarów słabo ekonomicznie rozwiniętych.

Atrakcyjność inwestycyjną tego typu obszarów może podnieść pomoc publiczna w postaci dotacji dla jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i obywateli, np. na cele edukacyjne. Jednak jak dotąd, inwestycje dokonywane w ramach pomocy strukturalnej UE nie wpłynęły znacząco na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej najsłabiej rozwiniętych

Rysunek 14 Ocena mikroklimatu przyrodniczego, jako składowej wskaźnika PAII_GN w podregionach przeważająco wiejskich w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 1 Składowe potencjału inwestycyjnego podregionów przeważająco wiejskich wg klasyfikacji OECD i jego komponenty w 2009 roku

Typ regionu wg EUROSTAT	Województwo	Podregion	ZP	IT	IS	RZ	ADM	PRZYR
PM	wielkopolskie	poznański	6	4	5	4	3	4
P	zachodniopomorskie	szczeciński	5	4	4	3	3	6
P	pomorskie	gdański	6	3	4	3	3	6
P	zachodniopomorskie	koszaliński	4	4	2	3	4	6
P	podkarpackie	rzeszowski	4	4	6	3	2	3
P	pomorskie	ślęski	4	3	2	3	4	6
P	lubuskie	zielonogórski	4	3	4	3	3	4
PM	dolnośląskie	wrocławski	6	3	5	2	3	2
P	lubuskie	gorzowski	5	3	2	3	4	4
P	warmińsko-mazurskie	olsztyński	4	3	3	2	3	5
PW	wielkopolskie	leszczyński	5	3	4	3	2	3
PW	zachodniopomorskie	stargardzki	3	4	2	1	3	6
PW	podkarpackie	tarnobrzegi	3	4	3	3	2	3
PW	łódzkie	piotrkowski	3	2	2	4	3	4
PW	wielkopolskie	kaliski	4	3	3	3	2	3
PW	wielkopolskie	pilski	4	3	3	2	2	4
PW	pomorskie	starogardzki	4	3	2	2	2	4
PW	warmińsko-mazurskie	ełcki	3	3	2	1	2	6
PW	małopolskie	nowosądecki	2	1	2	3	3	5
PW	warmińsko-mazurskie	elbląski	3	3	1	2	3	4
PW	kujawsko-pomorskie	włocławski	3	3	2	3	2	2
PW	kujawsko-pomorskie	grudziądzki	3	3	1	2	3	3
PW	mazowieckie	ciechanowsko-płocki	3	2	2	3	3	2
PW	wielkopolskie	koniński	3	2	3	3	2	2
PW	podlaskie	łomżyński	1	1	4	2	3	3
PW	lubelskie	puławski	1	2	3	2	2	3
PW	podkarpackie	przemyski	2	3	2	1	2	3
PW	podlaskie	suwalski	1	1	2	2	3	3
PW	łódzkie	sieradzki	2	1	2	2	2	3
PW	lubelskie	białski	1	1	4	1	2	2
PW	mazowieckie	ostrołęcko-siedlecki	1	1	2	2	3	2
PW	łódzkie	skierniewicki	1	1	3	2	2	1
PW	świętokrzyskie	sandomiersko-jędrzejowski	1	1	2	2	2	2
PW	lubelskie	chełmsko-zamojski	1	1	3	1	2	2

Uwaga: ZP – mikroklimat zasobów pracy, IT – mikroklimat infrastruktury technicznej, IS – mikroklimat infrastruktury społecznej, RZ – mikroklimat rynku zbytu, ADM – mikroklimat administracyjny, PRZYR – mikroklimat przyrodniczy.

Źródło: opracowanie własne.

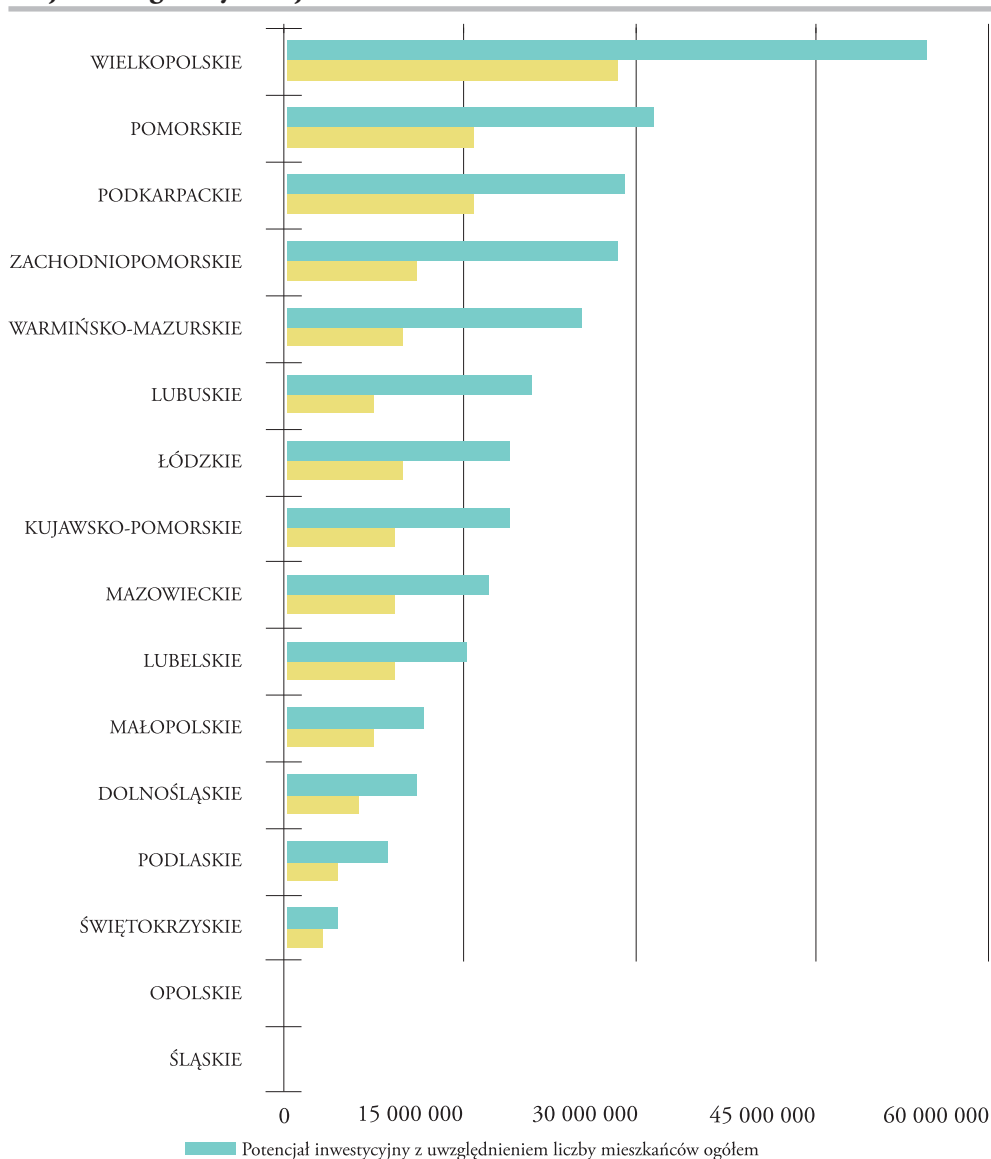
gospodarczo obszarów wiejskich. Wynika to z trudności w spełnianiu wymogu współfinansowania inwestycji unijnych ze środków własnych, a także w określaniu przyszłych dochodów samorządów.

Atrakcyjność inwestycyjna obszarów wiejskich i potencjał inwestycyjny także zależą od realizowanych i planowanych inwestycji samorządowych oraz inwestorów prywatnych. W dużym stopniu może być ona podniesiona poprzez szersze niż

dotąd wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Na decyzje inwestorów wpływają nie tylko obiektywne cechy danego terenu inwestycyjnego, jego otoczenia lokalnego i regionalnego, ale także ich subiektywna ocena danego miejsca i/lub danej oferty inwestycyjnej. Dlatego niezwykle ważne jest prowadzenie w sposób profesjonalny obsługi inwestora w jednostkach samorządu terytorialnego, jak również satys-

Rysunek 15 Składowe potencjału inwestycyjnego podregionów przeważająco wiejskich wg klasyfikacji OECD w 2009 roku

Uwaga: Potencjał inwestycyjny obliczono jako sumę ocen potencjałów inwestycyjnych podregionów przeważająco wiejskich wchodzących w skład poszczególnych województw. Potencjał inwestycyjny podregionu – jako iloczyn liczby ludności oraz sumy ocen mikroklimatów: zasobów pracy (ZP), infrastruktury technicznej (IT), infrastruktury społecznej (IS), rynku zbytu (RZ), administracyjnego (ADM), przyrodniczego (PRZYR).

Źródło: opracowanie własne.

fakcja z obsługi administracyjnej inwestorów i przedsiębiorców działających w danej jednostce samorządu terytorialnego lub zamierzających realizować bezpośrednio inwestycję. Ponadto należy docenić wpływ czynnika personalnego na decyzje lokalizacyjne. Miejsce pochodzenia lub miejsce zamieszkania inwestora podnosi ocenę atrakcyjności danej oferty inwestycyjnej.

Na decyzje inwestycyjne coraz bardziej wpływa możliwość respektowania standardów i norm kulturowych kraju/regionu pochodzenia inwestora. Dlatego w procesie wyboru lokalizacji inwestycji coraz większego znaczenia nabierają warunki życia ludności, w tym szczególnie dostęp do nowoczesnej infrastruktury społecznej (np. do szerokopasmowego internetu), pola golfowe, aquaparki, ścieżki rowerowe, centra rozrywkowe i kulturowe, jak również otwarcie społeczeństwa lokalnego na wielokulturowość.

Z uwagi na bardzo duże znaczenie dla procesu inwestycyjnego kosztów tworzenia infrastruktury podstawowej (sieć wodno-kanalizacyjna, wodociągowa, energetyczna, ciepłownicza), niezwykle ważnym czynnikiem oddziałującym na atrakcyjność inwestycyjną jest współpraca z innymi gminami (powiatami). Warto zarekomendować tworzenie wspólnych inicjatyw związków gmin w zakresie inwestycji infrastrukturalnych, szczególnie, gdy jest to konieczne dla uzyskania spójności systemów infrastruktury (np. gminy położone przy tej samej drodze krajowej, tej samej rzece lub zlewni), albo korzystne z punktu widzenia tworzenia wspólnego produktu marketingowego (np. turystycznego).

W wielu gminach i powiatach niezbędne jest silniejsze niż dotąd wsparcie *small businessu* w postaci inkubatorów przedsiębiorczości, doradztwa ekonomicznego oraz pomocy publicznej, szczególnie dla absolwentów szkół wyższych i średnich. Jest to szczególnie ważne na terenach,

gdzie starzenie się ludności coraz silniej hamuje rozwój, co tym samym ogranicza napływ inwestycji.

Rolą samorządu jest określenie preferowanych kierunków rozwoju inwestycji, stosownie do strategii rozwoju lokalnego i regionalnego, posiadanych przewag konkurencyjnych oraz potencjału konkurencyjnego. W ostatnim czasie zainteresowaniem inwestorów cieszą się BPO, biogazownie, inwestycje w przemysł spożywczy, maszynowy i elektroniczny. Warto zatem tworzyć specjalistyczne produkty marketingowe, gdy zachodzi zbieżność cech oferowanych terenów inwestycyjnych i potrzeb lokalizacyjnych danego inwestora.

Szansą dla napływu inwestycji jest tworzenie klastrów oraz inicjatyw klastrowych. Samorząd terytorialny może być organizatorem tego typu ugrupowań i oddziaływać na pobudzanie rozwoju lokalnego poprzez uruchomienie lokalnych zasobów kapitału ludzkiego, społecznego, przyrodniczego i kapitału rzeczowego, w formie np. nieruchomości będących własnością gminy.

Drogą do sukcesu może być pozyskanie małych i średnich przedsiębiorstw zagranicznych lub utworzenie niewielkich spółek z udziałem zagranicznym. Małe przedsiębiorstwa coraz częściej pojawiają się na rynku inwestycji zagranicznych. Wynika to z faktu, że mniejsze firmy są w stanie szybciej reagować na zmiany koniunktury na rynkach międzynarodowych, a okres potrzebny do zwrotu zaangażowanego kapitału jest krótszy niż w przypadku wielkich inwestycji. Małe firmy są bardziej elastyczne w porównaniu do dużych i łatwiej poddają się restrukturyzacji.

Celem niniejszego opracowania było określenie potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich w Polsce oraz jego głównych uwarunkowań. W wyniku przeprowadzonych badań można stwierdzić, że potencjał inwestycyjny obszarów wiejskich

skich można rozumieć jako ogół zasobów nagromadzonych na danym obszarze, istotnych z punktu widzenia potrzeb inwestora, uzupełniony o potencjał rynkowy.

Z uwagi na to, że na potencjał inwestycyjny składają się podstawowe komponenty, takie jak: zasoby naturalne, kapitał ludzki, kapitał społeczny, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, potencjał finansowy i potencjał rynkowy, w pracy wykorzystano po raz pierwszy wskaźniki potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej PAII_GN, jako podstawę pogłębionej analizy przestrzennej. W oparciu o badanie porównawcze zróżnicowania przestrzennego potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej wg wskaźnika PAII_GN dla gmin w podziale na wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie, a następnie podregionów w podziale na przeważająco wiejskie, pośrednie i przeważająco miejskie zgodnie z klasyfikacją OECD, zidentyfikowano następujące charakterystyczne cechy przestrzennego zróżnicowania potencjału inwestycyjnego obszarów wiejskich oraz mechanizmy wpływające na ten proces:

1. Głównym czynnikiem wpływającym na potencjał inwestycyjny obszarów wiejskich jest rozwój miast i układu osadniczego oraz związana z tym urbanizacja wsi. Im większe są miasta, tym bardziej rozległe tworzą się skupiska gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, odznaczających się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną.
2. Układ przestrzenny obszarów wiejskich o największym potencjale inwestycyjnym wykazuje petryfikację uwarunkowaną wieloletnimi dysproporcjami w poziomie rozwoju gospodarczego, których nie zmniejszają realizowane inwestycje, w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej. Największym potencjałem inwestycyjnym charakteryzują się strefy podmiejskie Warszawy, Poznania, Szczecina oraz

rejonu położone pomiędzy Krakowem i konurbacją górnośląską. Najślabiej prezentują się pod tym względem tereny Polski wschodniej.

3. Potencjał inwestycyjny podnosi dogodna lokalizacja względem dróg krajowych i międzynarodowych, czego przykładem jest wysoki potencjał gmin położonych wzdłuż drogi Kraków – Przemysł, baza surowcowa pozwalająca na rozwój przemysłowego przetwórstwa, jak również bliskość granicy państwowej, co szczególnie powiększa zasoby infrastruktury społecznej i podnosi potencjał rynkowy.
4. Obszary wiejskie mogą w większym niż dotąd stopniu wykorzystać przewagi konkurencyjne związane z zasobami pracy i zasobami przyrodniczymi, jednak nie mają one charakteru powszechnego w Polsce. Potencjał demograficzny cechuje głównie obszary wiejskie Polski zachodniej oraz strefy podmiejskie dużych miast, szczególnie Warszawy, podczas gdy na wschodzie Polski zauważalna jest niska atrakcyjność zasobów pracy, z uwagi na długotrwałe ruchy wędrownicze ludności i związaną z nimi deformację struktury demograficznej i depopulację.
5. Na potencjał demograficzny obszarów wiejskich negatywnie oddziałuje dyferencjacja dużych ośrodków miejskich, gdyż prowadzi do nadmiernego uszczuplenia kapitału ludzkiego obszarów wiejskich.

Polska, z uwagi na duże znaczenie obszarów wiejskich w przestrzennym zagospodarowaniu kraju, jest dobrym przykładem oddziaływania długofalowych procesów społeczno-gospodarczych w skali europejskiej. W naszej przestrzeni sprawdza się reguła spadku atrakcyjności inwestycyjnej i tym samym potencjału inwestycyjnego, w miarę przesuwania się z zachodu na wschód, czyli oddalania się od centrum europejskiej przestrzeni

ekonomicznej (niebieskiego banana). Wnioski z analizy kartogramów zostały potwierdzone metodami statystycznymi.

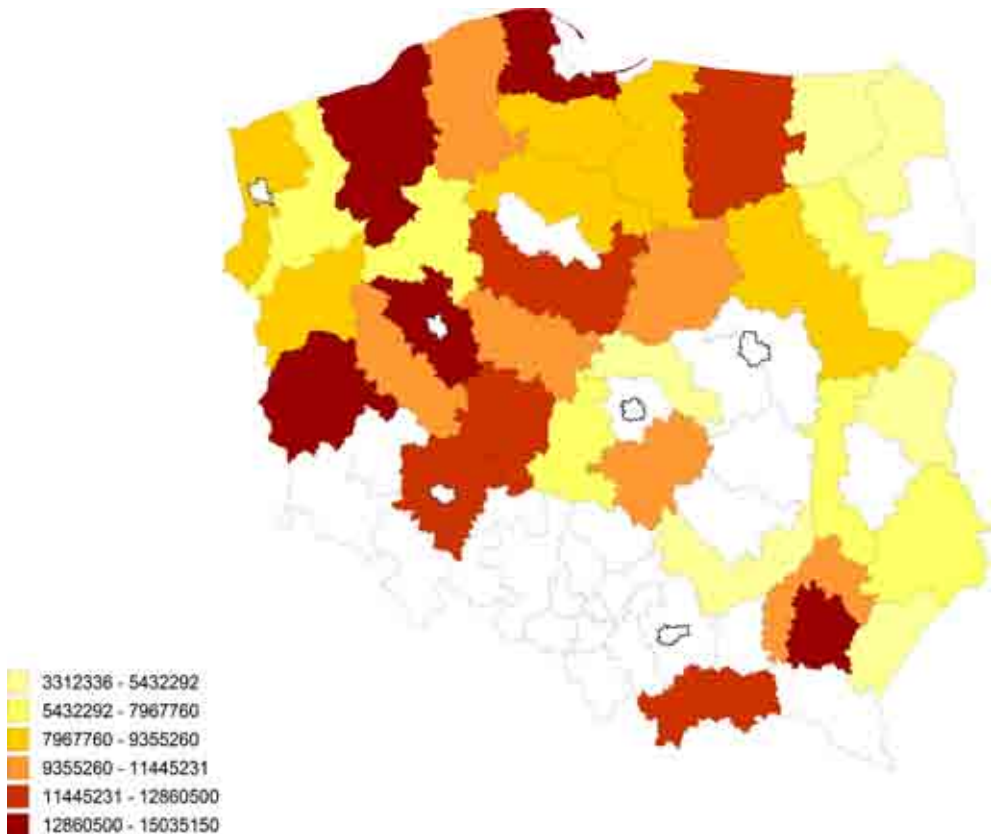
W oparciu o klasyfikację obszarów według OECD i autorską metodę pomiaru potencjału inwestycyjnego, poprzez zastosowanie metody sum standaryzowanych dla mikroklimatów: zasobów pracy, infrastruktury technicznej, infrastruktury społecznej, rynku zbytu, przyrodniczego i administracji, ustalono, że największym potencjałem inwestycyjnym charakteryzują się województwa położone w Polsce zachodniej (wielkopolskie, zachodniopomorskie, pomorskie, lubuskie) oraz warmińsko-mazurskie. Nie jest to jednak zgodne z poziomem rozwoju gospodarczego, gdyż najbardziej rozwinięte regiony znalazły

się na etapie tworzenia regionów zdominowanych przez miasta lub pośrednich, co oznacza, że mają stosunkowo mało obszarów wiejskich.

Biorąc pod uwagę fakt, iż obszary wiejskie w Unii są objęte dodatkową pomocą publiczną warto zauważyć, że istnieje pilna potrzeba dopracowania klasyfikacji regionów wielkich, gdyż analiza potencjału inwestycyjnego potwierdziła wyjątkowo wysokie wskaźniki w rejonach typu PM, które bardziej przypominają miasta niż wsie (strefy podmiejskie Wrocławia, Szczecina czy Gdańska, co jest zgodne z zakwalifikowaniem tych obszarów do typu PM lub P).

Duży potencjał inwestycyjny mają także rejonry rolnicze, ale zwykle są mało atrakcyjne inwestycyjnie. Wymagają one podwyższenia standardów obsługi inwe-

Rysunek 16 Potencjał inwestycyjny podregionów przeważająco wiejskich wg klasyfikacji OECD w 2009 roku, wariant oparty na liczbie ludności ogółem

Uwaga: potencjał inwestycyjny podregionu – jako iloczyn liczby ludności wiejskiej oraz sumy ocen mikroklimatów: zasobów pracy (ZP), infrastruktury technicznej (IT), infrastruktury społecznej (IS), rynku zbytu (RZ), administracyjnego (ADM), przyrodniczego (PRZYR).

Źródło: opracowanie własne.

stora w jednostkach samorządu terytorialnego, szerszego niż dotąd stosowania partnerstwa publiczno-prywatnego, oraz

stosowania aktywnie promocji i innych narzędzi marketingu w zarządzaniu jednostkami samorządu terytorialnego.

Bibliografia:

1. Annoni P., Kozovska K., *EU Regional Competitiveness Index 2010*, JRC Scientific and Technical Reports, <http://easu.jrc.ec.europa.eu/eas/downloads/pdf/JRC58169.pdf>.
2. *Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski a kształtowanie lokalnych i regionalnych specjalizacji gospodarczych*, praca zbiorowa pod red. H. Godlewskiej-Majkowskiej, Studia i Analizy Instytutu Przedsiębiorstwa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.
3. *Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów. W poszukiwaniu nowych miar*, H. Godlewskiej-Majkowskiej (red.), Studia i analizy Instytutu Przedsiębiorstwa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008.
4. Borch K.-D., *The ABC of European Union Law*, http://europa.eu/documentation/legislation/pdf/oa8107147_en.pdf.
5. *Ekonometria przestrzenna: metody i modele analizy danych przestrzennych*, B. Suchecki (red.), C.H. Beck, Warszawa 2010.
6. *Europejskie ugrupowanie współpracy terytorialnej*, N. Levrat (red.), GEPE, 2007 (ekspertyza dla Komitetu Regionów Unii Europejskiej).
7. *Eurostat regional yearbook*, Eurostat (publikacja z dostępem zdalnym).
8. *Europejska polityka regionalna*, Rudolf W. (red.), UŁ, Łódź 2007.
9. *Euroregiony – mosty do Europy bez granic*, W. Malendowski, M. Szczepaniak (red.), Elipsa, Warszawa 2000.
10. Florek M., *Podstawy marketingu terytorialnego*, AE Poznań, Poznań 2007.
11. *Geografia ekonomiczna Unii Europejskiej*, I. Fierla (red.), PWE, Warszawa 2011.
12. Głębicka K., Grewiński M., *Europejska polityka regionalna*, Elipsa, Warszawa 2010.
13. Izdebski H., *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, LexisNexis, Warszawa 2009.
14. *Konkurencyjność Polski na tle zmian gospodarczych w krajach OECD. Ewolucja znaczenia czynników konkurencyjności*, W. Bienkowski, M.A. Weresa, M.J. Radło (red.), Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010.
15. Murzyn D., *Polityka spójności Unii Europejskiej a proces zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym Polski*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
16. *Obszary wiejskie w Polsce*, „Studia i analizy statystyczne”, GUS, Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn, Warszawa 2011, s. 58-59.
17. Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2006.
18. *Serwicyzacja polskiej gospodarki*, I. Lichniak (red.), Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010.
19. Szlachta J., *Polityka regionalna Unii Europejskiej*, FAPA, Warszawa 2000.
20. van Empel M., *European Union Law. An introductory overview after 'Lisbon'* (ebook dostępny na stronie internetowej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego).